

Beszélgetés Hódi Sándorral:

Esélyek és remények Trianon meghaladására

– Az új magyar paradigma gondolkörében megrendezésre került első tanácskozáson, Kolozsváron 1994-ben, az Ön által tartott korreferátum az önállóságra törekvő magyar nemzetrészek együttműködésének gondolatára épül. Javaslatok közé tartozott, hogy Magyarország jelenlegi határain túl élő nemzetrészek állítsák fel a maguk határon túli parlamentjeit, és az ily módon nagyságrenddel megnövekedett legitimációs háttér birtokában próbáljanak egy egységes magyar nemzetpolitikai stratégiát kialakítani. Minden jel arra utal, hogy ezen képviseleti szervek létrejöttének elmaradása a vajdasági magyarság esetében nem elsősorban a többségi nemzet ellenállásán múlt. Kérdésem tehát, hogy Ön szerint mi az oka, hogy a délvidéki magyarság nem mutatkozott kellően fogékonyan e gondolat iránt?

– A folyamatok – ezt határozottan állíthatom – továbbra is ebbe az irányba mutatnak, de úgy látszik, még hosszú az út e lépés történelmi szükség-szerűségének felismerésétől a gyakorlati megvalósulásig. A vajdasági magyarság az önszerveződésben nem jutott el addig a szintig, hogy meg tudna birkózni egy belső választás lebonyolításának feladatával. Ennek több oka is van. Az egyik az, hogy össze kellene állítani a választók listáját. Ez sem egy egyszerű feladat, már csak azért sem, mert az 1989–90-ben megindult átalakulási folyamat megtorpant, sőt egy kemény visszarendeződés megy végbe. A magyarság ilyen értelemben elbizonytalanodott, és nagyon sokan kockázatosnak tartják, hogy magyarként a magyar érdekek védelmében konfrontálódjanak a többségi néppel. Elképzelhető tehát, hogy a szóba jövő, magyar nemzetiségüket egyébként vállaló választópolgárok számottevő része nem kívánna fölkerülni a választók listájára.

Másfelől még nem kristályosodott ki, hogy a belső választás milyen szabályok mentén menjen végbe. Nemrégiben olvastam a kárpátaljai magyarság előterjesztését. A tervezetükben az áll, hogy a választópolgárok 50%-ának plusz 1 főnek kell részt vennie a választáson ahhoz, hogy az érvényes legyen. Egy ilyen modellt a Vajdaságban képtelenségnek tartnék, a megfélemlítettség légkörében a részvétel hiánya miatt könnyen kudarcba fulladhat a vállalkozás. Arról nem is szólva, hogy az érvényben lévő jugoszláv választási törvény olyan, hogy a második fordulóban a választás érvényes a részvételi arányoktól függetlenül.

Tíz polgár is megválaszthat egy szerb parlamenti képviselőt. Akkor miért kellene magyar részről, kisebbségi helyzetben egy ilyen öngáncsoló elvárást megfogalmazni? Jól át kell tehát ezt gondolni elméletileg. Emellett azt hiszem, hogy a pillanat sem megfelelő jelenleg egy belső választás lebonyolításához és egy kisebbségi magyar parlament felállításához a Vajdaságban. De ez nem azt jelenti, hogy távlatilag nem ez az elképzelés, nem ez a cél.

– Az aktuálpolitikai problémák megoldhatók, az elméleti-gyakorlati akadályok leküzdhetők, ha van erre nézve politikai akarat. A tét ugyanis óriási, hiszen egy ilyen parlament eldöntené végre a vajdasági magyarság két legfontosabb politikai szervezete közötti legitimációs, politikai és egyéb vitákat, és ha ez a két szervezet egy vajdasági magyar parlamentben fel tudná oldani az egymás közötti ellentéteket, akkor nyilván hatékonyabban tudna föllépni a többségi nyomással szemben is.

– Valóban ez lenne a politikai csatározások igazi, kreatív feloldása, egy kisebbségi parlament. Megjegyzem, a két szervezet között – függetlenül a sajtóháborútól és minden egyébtől – azért az alapvető kérdésekben, tehát a magyar autonómia kérdésében nincs lényegi különbség. Tehát ahogy ez lecsapódik a közvéleményben, hogy mi ilyen kibékíthetetlenek vagyunk, az egy torz kép. Elképzelhető az is, hogy a két szervezeten belül, és a két szervezet között is végbemegy egy olyan folyamat, amely lehetővé teszi autonómiaügyben az egységes fellépést. Természetesen a majdani konszenzusnak talán legmegfelelőbb első lépése lenne egy kisebbségi parlament létrehozatala. Elképzelhető viszont, hogy 1–2 éven belül erre nem kerül sor, s ha a Jugoszláviában a kisebbségi kérdés rendezése netán napirendre kerül, akkor nekünk gyorsan és határozottan kell a magyarság megoldatlan problémáit is napirendre tűzni, és valamilyen általunk javasolt megoldást keresni. A belső önépítkezéssel párhuzamosan indokolt lenne még a tárgyalat képviseleti szerv létrejötte előtt közös cselekvési programot létrehozni, az egységes fellépésnek valamiféle közös elvi alapját megteremtteni. Itt van például a kelet-szlavóniai szerbek vagy a kosovói albánok nyitott helyzetének kérdése, és függetlenül attól, hogy e pillanatban a két politikai szervezet szemben áll-e egymással, én azt hiszem, hogy egy ilyen döntő helyzetben,

ha a kisebbségi kérdés napirendre kerül, akkor ugyanolyan jogokat, ugyanolyan elbírálást kérve magunknak, mint amit a kelet-szlavóniai szerbek a maguk részére, megoldhatóvá válna a magyar pártok közötti konszenzus.

– A kelet-szlavóniai szerbek autonómiatörekvései határozottságukat, a megcélzott, átvállalható állami szuverenitás rész nagyságát, s a létrehozandó saját intézmények jogi körülbástyázottságát tekintve modellként szolgálhatnának minden elszakított magyar nemzetrész számára.

– Kétségtelenül. A nagyvilágnak felkínált koncepció szerint a szerb területnek saját képviselőháza és kormánya lenne, a speciális státusz pedig kiterjedne a regionális állampolgárságra és útlevélhez való jogra, továbbá saját pénzegységre, a címerre és zászlóra való jogra, valamint a gazdasági önállóságra. Ezenkívül a területet tartósan demilitarizálnák. A szlavóniai szerbek elképzelése szerint az autonómia képviselőházának lehetősége lenne az adott területre érvényes törvényeket hozni, ám a horvát elnöknek joga lenne megvetozni ezeket a határozatokat, ha a szerb területi parlament túllépné hatáskörét. A választásoktól függetlenül a szerb terület érdekeit a horvát Száborban külön képviselőjük védené. Ugyanakkor a területi képviselőházban a horvát kormánynak lenne egy külön képviselője. A kelet-szlavóniai szerbek alig vannak másfél százezen az újonnan betelepült tömegekkel együtt, s mégis vaskosabb autonómiatervezettel rukkoltak elő, mint amiről a határon túli magyarság valaha álmodni mert. Ez a különbség a két nép mentalitása között. Az elcsatolt területeken élő, együttvéve többmillió nagyságrendű magyarság ugyanis azon tétovázik, milyen szemmel néznek majd rá a világban, ha a nyiszlett kis autonómiatervezeteivel előáll. A kelet-szlavóniai szerbek indítványáról és a minimalizált, kilúgozott magyar autonómiatervezetekről nem lehet egy napon beszélni. Pedig hát az „európai mércék”, amikre a szerbek hivatkoznak, számunkra is hivatkozási alapul szolgálhatnak. És akkor még nem beszéltünk a koszovói albánokról, akik a rendőri és katonai megszállás ellenére az önrendelkezési jogra hivatkozva önálló államiséget követelnek maguknak, egyre csak azt hajtogatva, hogy „Soha többé Szerbia”. Ilyen igények mellett, bárhol alakuljanak a dolgok, az albánok szemét sem lehet kiszúrni akármivel. A kelet-szlavóniai példa valóban azt bizonyítja, hogy az önsorvasztó magyar politika helyett volna mit tanulni másoktól.

– A tavaly nyáron lezajlott Magyarok Világtalálkozójának egyik központi kérdése volt a magyar nemzettudat rekonstrukciója. Ön szerint elképzelhető egy olyan fejlődés vonal, amire már volt a magyar történelemben példa, hogy a határon túli magyarság a többségi nemzet folyamatos támadása által életben tartott nemzettudata lenne

az, amely hozzásegítene a magyarországi nemzetrész nemzettudatának az újjáélesztéséhez?

– Paradox helyzet, hogy a határon túli magyarság körében a nemzettudat minden romlása ellenére olykor egészségesebbnek tűnik, mint az anyaországban. Tőkés László püspök úr is többször utalt erre, joggal. Mindazonáltal én úgy gondolom, hogy itt egy új nemzeteszmény megfogalmazásánál vagy egy új nemzettudat kialakításánál alapos kutatómunkát, terepmunkát kell végezni. Tudniillik más, boldogabb tájakon élő népekkel ellentétben a magyarság nincs abban a helyzetben – különösképpen a határon túl –, hogy a nemzeti identitás vagy nemzeti hovatartozás vállalása mindenkinek magánügye lenne. Jelenleg – és ez a jelenleg már háromnegyed évszázada tart – a magyarság vállalása, a magyar nemzethez való tartozásnak számos negatív következménye volt és van. Tehát ha olyan körülmények között él a magyarság, hogy a magyarság vállalása számára a mindennapi életben nyilvánvaló hátrányként jelentkezik, akkor nyilvánvaló az is, hogy az új nemzeteszmény és az új nemzeti identitás megfogalmazásánál együttesen és minden erővel azon kell lennünk, hogy megszüntessük azokat a körülményeket, amelyek ily módon megnyomorítják a magyarságot és a magyarságtudatot. Tehát konkrétan a mi stratégiánknak tartalmaznia kell a magyarság számára a túlélési lehetőséget, a magyarság szabad, kockázatmentes vállalását. Sőt ne hátrányt jelentsen a magyar nemzeti közösséghez való tartozás, hanem előnyt, mert a már asszimilálódó vagy már félig asszimilált embereknek is jó része visszaintegrálható lehet a boldogulás útját jelenti, és nem a reménytelenséget, nem a félelmet, nem a szorongást, nem a távlatlanságot. Ezt a távlatlanságot illetve ennek az okait kell megszüntetni.

– Viszont ez egy olyan program, amely elképzelhetetlen az anyaország hathatós támogatása nélkül.

– Sőt én azt mondom, hogy itt nem is lehet külön venni az anyaországot és a határon túli magyarságot. Önmagában viszont túl kellene lépni ezen, hogy mi állandóan elfogadjuk ezt a töredezettséget, és ennek szellemében gondolkodunk, cselekszünk. Ha a történelmi körülmények ilyen kegyetlen helyzetbe sodorták a magyarságot, nekünk az a feladatunk, hogy egységes nemzetben gondolkodjunk és a nemzet érdekeit nézzük, a nemzet megmaradása érdekében fáradozzunk. A pártosodás mikéntje sem Magyarországon belül, sem a határokon kívül nem volt igazán szerencsés, nem is igazán mutat a megoldás irányába. Lehetséges, hogy át kellene gondolni a politikai érdekképviselést és a nemzet újjáalakulásának, megújulásának a folyamatát. Ebbe a pártok mellett mindenképpen be kellene kapcsolni a szélesebb társadalmi mozgásokat és a civil szervezeteket is. Mert

ez a jelenlegi felállás – és ezt tükrözik magyar belpolitikai csatározások, s a határon túli terméketlen politikai csörték is – már régen nem a magyar nemzet erősödését szolgálják, hanem annak egyfajta elvezetetését eredményezik.

– Elképzelhető ez a program úgy, hogy a Magyarok Világszövetsége elismerve a kollektívtagságot, egyfajta keretet biztosítana a civil szerveződéseknek – ezt alapszabályi szinten is megjelenítve – s formális, törvényben biztosított hatalommal nem rendelkező, de tekintélyenél fogva egyfajta szellemi felsőházként működne?

– Nyitott kérdés, hogy a Világszövetség a jelen formájában vagy perspektivikusan magára tudja-e vállalni ezt a feladatot, és egyáltalán a Világszövetségre vár-e ez a feladat. De kétségtelen, hogy a jelen pillanatban betöltött egy ilyen szerepet, tehát integrálja a társadalmi szervezeteket, egyéneket és törekvéseket, amelyek rendelkeznek egy közös ismértvél, a nemzetben való gondolkodással, és a nemzet újjáépítésének szándékával. De azt hiszem, hogy ez önmagában véve nem elegendő, és nem biztos, hogy itt minden terhet a Világszövetségre kell hárítani. Sokkal járhatóbb és szerencsésebb útnak tartanám, ha az új alkotmányozás a kétkamarás parlamenttel lehetővé tenné, hogy annak rendje és módja szerint a trianoni határon kívüli és belüli civil társadalmi szervezetek integrálódjanak a politikai hatalomba. Enélkül nincs igazi megoldás, mert opozícióból, ilyen hátrányos helyzetből a Világszövetség egy ilyen szerepet nehezen tudna betölteni egy komolyabb ösztársadalmi megmozdulás nélkül, hiszen bármikor sarokba szorítható, megszorolható, elpuhítható. Bár ha más megoldás nincs, akkor azt hiszem, ezt az utat kell vállalni.

– Az optimális forogatókönyv szerint tehát a magyar felsőház végül is egyfajta társadalmi ellenőrzést jelentene a különböző, s a nemzeti érdekekkel nem minden esetben egy irányba mutató pártérdekek által meghatározott parlamenti munka fölött.

– Igen. A válaszom csak ennyi, igen, ez egyértelmű!

– Akkor most fordítsam meg a dolgot: nem jelentené ez a parlamentális demokrácia kiüresítését?

– Meggyőződéseim szerint nem, épp ellenkezőleg! Miért kellene csak a pártokra alapozni a társadalmi demokráciát?

– A Világszövetség kezdettől fogva természetesen a magyar politikai paletta egyik oldaláról, egy adott szellemi körből szerezte a híveit, prominenseit egyaránt. Ön szerint lehet-e és kell-e kiszélesíteni ezt a spektrumot?

– Én nem tartom megalapozottnak, igaznak, hitelesnek azt a média által súlykolt állítást, hogy a Magyarok Világszövetsége politikai szempontból egyoldalú vagy polarizált lenne. 1992-ben, amikor újjáalakult a Világszövetség, megújult nemcsak szemléletében, szerveztségében, koncepciójában,

de személyi állományában is. És most, jó fél évvel az őszi tisztújító közgyűlés után, aki benne él a folyamatban, az látja, hogy nagyon is plurális a Világszövetség, és a részletek nyíltan vagy rejtettebb formában felszínre hozzák épp azt a többszólamúságot és azt az érdek- és értékpluralizmust, ami jellemzi a Világszövetséget. Tény, hogy az MVSZ otthont adott a nemzeti gondolatoknak, hiszen ez a feladata és a létértelme. Integrálja tehát a nemzetben gondolkodókat, a nemzeteszme mellett kiálló embereket és szervezeteket, de ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy ideológiailag egyszínű szervezet lenne.

– Az általános, össznemzeti síkról visszatérve a vajdasági magyarság problémáihoz, arra szeretnék választ kapni, hogy mi áll a két szervezet közötti ellentét gyökerében? Mi okozhatja, hogy a politikai csaták során a legdurvább eszközök is előkerülnek? Személy szerint Önt is többször hűtlen pénzkezeléssel vádolták, mint kiderült, teljesen alaptalanul.

– 1994 tavaszán, a visszarendeződés folyamatának, felerősödésének idején szakítottunk. Úgy vélem, a szakítás valahol mélyen fekvő ellentétek mentén történt. Ágoston András és néhány társa a korábbi Tito-Jugoszláviában komoly szerepet vállaltak, párttitkárok, „megbízható” káderek voltak. Jómagam korábban sohasem foglalkoztam politikával, csak a történelmi körülmények sodortak bele ideiglenesen. Az a meggyőződés hajtott, hogy a széthulló országok által felvetett, mindmáig megoldatlan kérdések kapcsán lehetőség nyílik a magyarság sorskérdéseinek a rendezésére is. A vajdasági magyarság pedig annak idején ott állt teljesen megszervezetlenül. Nem volt egy komoly, hiteles szervezet, amely ebben a döntő helyzetben megfogalmazhatta volna a jövőjére vonatkozó elvárásokat. S akkor mi is megkötöttük a magunk kompromisszumait, annak a gondolatnak a jegyében, hogy nem az számít, hogy ki honnan jött, hanem ki merre tart, s némi habozás után úgy döntöttünk, hogy együttesen kell egy egységes érdekszervezetet létrehozni. Ez három évig működött, úgy látszott, hogy helyes volt a döntés, ám amikor az átalakulási folyamat megakadt, és újult erővel indult meg a kommunista restauráció, akkor az új helyzetben a VMDK egy része nem reagált megfelelőképpen. A mai VMSZ-es útitársaink egy más politikai gyakorlatot szerettek volna megvalósítani az eredeti vonal folytatásával, a magyar érdekek mentén. A VMDK jelenlegi vezetősége viszont az akkori demokratikus érdekszervezetből, amely többszólamúnak, nyitottnak hirdette magát, egyfajta kis kommunista pártot igyekezett kovácsolni. Én ebből nem kértem, korábban sem voltam kommunista párttag, s most, amikor a magyarság plurális érdekvéviselőjére megvolt az elvi és gyakorlati lehetőség, nem kívántam egy kommunista ihletettséggű monolit magyar párt tagja lenni. Ezzel párhuzamo-

san fejlődött ki az Ön által is említett anyagi jellegű belső vita. A VMDK-ban annak idején jómagam is politikameghatározó tényező, s a szervezet tisztségviselője voltam, mikor egy pályázatot adtam be, az akkor szerveződő vajdasági magyarság szervezetek érdekében az Illyés-alapítványhoz, amit pozitívan bíráltak el. Amint megtörtént ennek a pénznek a kiutalása, abban a pillanatban – ami egybeesett nagyjából a politikai szakadás időszakával – egy minősíthetetlen botrányt robbantottak ki. Ennek hátterében az állt, hogy a vezetőség egy része, Ágoston András és bolsevik barátai erre a pénzre szerették volna rátenni a kezüket. Ezek mind céleszközők voltak, amelyek rendeltetésszerű felhasználásáért a felelősséget én vállaltam. Javasoltam, hogy forduljunk az adományozóhoz, és amint az adományozó úgy dönt, hogy ezek pártpénzek, és voltaképpen a civil társadalmi szervezetek csak átfolytatási fórumok, akkor természetesen más helyzet áll elő. Meg is kaptuk a választ, hogy a pénz ügyében az eredeti megállapodás érvényes, és a rendeltetésszerű felhasználásáért továbbra is én felelek. Akkor még hevesebb és még kegyetlenebb támadás indult ellenem és az adományozó ellen is. Mindmáig nem tudok más ésszerű megoldást, mint amit akkor választottam: pénzt az utolsó fillérig a kamatokkal együtt visszautalni, ám döntsön az adományozó újlag, járjon el a legésszerűbben. Nos, az adományozó nem továbbította a pártnak, a politikai szervezetnek a pénzeket. Egyértelmű, hogy a bosszú mozgatta őket, akik közben szétverték a szervezetet, elvesztették a hitelüket s mérhetetlen erkölcsi kárt okoztak a magyar közösségnek. Hát erről szól ez a mese. Az ügy kapcsán a sajtó csak bajkeverő szerepet töltött be, hiszen a legképtelenebb rágalmakat, hazugságokat lehetett olvasni az újságról. Az, hogy a dokumentumok rendben vannak, kit érdekel? S kit érdekelt akkoriban? A botrány számított... És hát nyilvánvaló, ezzel tisztában voltam az első perctől, hogy az én személyem rendkívül gondot jelentett számukra, mert olyan sok nemzetben gondolkodó hiteles személyisége nincs a magyarságnak, pláne olyan nem, aki nem adta el a lelkét korábbi években-évtizedekben.

– Fölvetődik a kérdés, hogy mennyiben állítható párhuzamba ez az eset mindazzal, ami Szócs Géza körül zajlik immáron több éve meg-megújuló intenzitással. A képlet ugyanis azonos: az RMDSZ-ben szintén a volt kommunisták próbálják lejáratni azt a Szócs Gézát, aki annak idején nem volt párttag, sőt az egyik legkeményebb ellenálló volt.

– Pontosan ez az ábra. Erről szól a mese mindennütt, hogy amikor kiderült, hogy itt nagy átalakulás és rendszerváltás nem lesz, a volt kommunisták megpróbálták bebetonozni az állásaikat, anyagilag és politikailag is. A politikailag tiszta személyiségekre

már nem volt szükség. A mór megtette kötelességét, lehet. Szócs Géza is ennek a folyamatnak az áldozata. Sorolhatnám tovább is, de nem akarom... Ez hajszállra ugyanaz a forgatókönyv szerint zajlott és zajlik, és a legfájdalmasabb, hogy ezeket a vádakat mindig elő lehet venni, tehát ezek nem lerendezett ügyek, ezekkel mindig meg lehet indítani egy kampányt, pontosan akkor, amikor bizonyos körök érdekei ezt kívánják. Mérhetetlen károkat okoznak ezzel, teljesen értelmetlenül és teljesen alaptalanul.

– Mi lehet a kiút ebből a zsákutcából tekintve, hogy a média szinte teljes egészében a restaurációs erőket támogatja?

– Én azt hiszem, hogy van kiút. Be kell látni, és előbb vagy utóbb rájön erre a nyilvánosság is, hogy az a játék folyik, hogy a minőségében hitványabb, felkészületlen, gyengébb, nem hiteles embereknek más eszközük, módjuk nincs, mint a hiteles embereket megrágalmazni, besározni, a hitelüket elrontani. És hát ez a sajnálatos dolog megy az egész Kárpát-medencében, hogy azon a kevés hiteles emberen, aki belesodródott a 89-es fordulattal a politikai közéletbe, iszonyatos bosszút állnak azok a haramiák, azok a janicsárok, akik rég eladták a lelküket a korábbi rendszerekben, és akik ma is csak a fennálló politikai viszonyok elfogadói, kiszolgálói, akik mögött nincs sem a magyarság felemelését célzó politikai elképzelés, sem nemzeteszme, sem egyéb eszme, akiknek a politika csak az egyéni önérvényesítés eszköze. Nincs mögöttük szakma, nincs mögöttük emberi tartás. Én meg tudom azt érteni, szükségképpen felszínre kerülnek olyan politikusok is, akik a mindennapi politikai széljárásnak megfelelően csinálják a dolgukat, de azt hiszem, hogy felbecsülhetetlen az a kár, amit a nemzetnek okoznak. Ha valaki venné magának a fáradságot, és elvégezne egy elemzést, hogy ezek az elvtársak, janicsárok kiket, hányszor, hogyan és miért támadnak a magyar nyelvű vagy más sajtóban, mindenki számára egyértelmű lenne, hogy ezek egy hatalmas, belső romboló munkát végeznek épp a magyarság körében, annak a rövid távú haszonnak a reményében, hogy felszínen maradhatnak valameddig. 15–20 év pszichológusi praxisom alatt elég sok lelkileg sérült emberrel találkoztam, de most itt a közéletben sokkal sérültebb emberek vannak, akiket nemcsak a magyar, román, szerb közélet – egyáltalán az átalakult kelet- s közép-európai közélet – nem tud kezelni. S ezeket a hitelrontásokat, sérelmeket a jelenlegi becstelen, hazug, galád rendszerekben nem lehet jogorvosolni, ezeket csak el lehet viselni, ezeken túl kell lenni, annak reményében, hogy hosszú távon mindenkiről kiderül, hogy kicsoda is valójában.

Borbély Zsolt Attila